

Hvor længe vil Danmark kunne forblive et kornudførende Land?

Af

Prof. Dr. Will. Scharling.

At Danmark væsentligt er et agerbrugende Land og at Landbrug er dets vigtigste Erhverv, er ikke blot almindelig anerkjendt, men ogsaa i sig selv ubestrideligt; men naar denne Sætning udtales som Udtryk for den Overbevisning, at Danmark nu engang af Naturen er bestemt til at være et agerbrugende Land, saa er den ingenlunde saa ubestridelig. Ikke desto mindre synes den Anskuelse stundom at gjøre sig gjældende, at Danmark ikke blot er, men ogsaa fremdeles, om ikke til alle Tider, saa dog for en uoverskuelig Fremtid, vil vedblive at være et agerbrugende Land, d. v. s. et Land, hvor Agerbruget spiller Hovedrollen og hvor Industri og Handel kun ere at betragte som mere underordnede Bierhverv, og denne Anskuelse fører da ganske naturligt, om end maaske mere eller mindre ubevidst for de Paa-gjældende, til den Formening, at det for et Land som Danmark kun er af underordnet Interesse at fremme Handel og Industri, hvorfor Skattereformer og andre Foranstaltninger, der kunde bidrage til at udvikle disse Erhvervskilder, da heller ikke formaa at afvinde dem

synderlig Interesse. Det turde derfor have ikke blot theoretisk, men ogsaa praktisk Betydning, at undersøge disse Forhold lidt nøjere og se, hvor langt Opfattelsen af Danmark som et væsentlig agerbrugende Land er sand og rigtig, og hvor den ophører at være dette.

Først maa der da spørges: hvad skal forstaaes ved «et væsentlig agerbrugende Land»? Herved maa da sikkert forstaaes et Land, der ikke blot først og fremmest kan brødføde sig selv, men derhos har et saadant Overskud til Udførsel, at dette danner dets Hovedexport og det Hovedmiddel, hvorved det betaler Indførselen af saadanne Forbrugsartikler, som ikke kunne produceres i Landet selv. Er dette Sidste ikke længer Tilfældet, men er Landet endnu kun i Stand til at brødføde sig selv, kan det, selv om dets Landbrug endnu er i Stand til sammen med Industri og Skibsfart at yde et lille Bidrag til Betalingen af Tilførslerne fra Udlandet, næppe mere kaldes «væsenlig agerbrugende», om end Landbruget endnu stedse er det Erhverv, der sysselsætter den forholdsvis største Del af Befolkningen. Og endnu mindre kan det kaldes saa, naar det er kommet dertil, at Landet i gode Aar kun kan brødføde sig selv, end sige da, naar det er kommet saa vidt, at det stadig selv maa indføre Korn fra Udlandet.

Overgangen fra et agerbrugende til et industrielt Land foregaar nemlig ikke brat og med ét Slag; Udviklingen foregaar igjennem en Række Overgange, og den Foranderlighed, som Kornhøsten er underkastet, medfører endog, at disse Overgange for en længere Tid kunne ligesom tilsløres af de Svingninger, som skyldes de enkelte Aars forskellige Høst. Men alle de Lande, der nu ere «væsenlig industrielle», have engang været

væsenlig agerbrugende, og der foreligger alt en Række Exempler paa Overgange fra det ene Stadium til det andet. Thi det er ligefrem Befolkningens Tilvæxt, som ganske naturlig lader disse forskjellige Stadier afløse hinanden. Men man gjør sig ikke altid klart, hvilken Rolle denne Befolkningens jævne Tilvæxt spiller og hvilke Forandringer den har i sit Følge. Og derfor bilder man sig saa let ind, at Landets Produktionsforhold og Stilling til Verdenshandelen vedblivende er den samme, som den har været for en eller to Menneskealdere siden, og bliver ikke de Forandringer vår, som sukcessivt og derfor næsten umærkeligt ere indtraadte.

Ganske den samme Opfattelse, som ovenfor er bleven berørt for Danmarks Vedkommende, har derfor ogsaa gjort sig gjældende andetsteds, saaledes t. Ex. i Frankrig. «For en 30 Aar siden», siger Maurice Block*), «paa den Tid, da de store Landejendomme vare saa stærkt repræsenterede i Kamrene, hengik der sjældent en Session, uden at en Taler fra Tribunen udslyngede denne Frase: Frankrig er et væsenlig agerdyrkende Land! Det var et Argument, som man troede uomstødeligt, som i alt Fald Ingen vovede ligefrem at angribe». Nu derimod gjør Block gjældende, at Frankrig er et paa én Gang agerbrugende og industridrivende Land. Det synes nu at være gaaet over i de Landes Række, der regelmæssigt importere Korn; men for ikke mange Aar tilbage opførtes det endnu blandt dem, der vel af og til paa Grund af en daarlig Høst maatte ind-

---

*) M. Block: Une crise latente. Revue des deux Mondes for 15. Okt. 1882.

føre Korn, men som dog maatte betragtes som kornudførende Lande. Og dog er Frankrig, som bekjendt, et af de Lande, hvor Befolkningen tiltager langsomst. At den her berørte Udvikling imidlertid maa gjøre sig stærkere gjældende, hvor Befolkningen tiltager raskt, er en Selvfølge, og i Tyskland, der har gjennemløbet den samme Udviklingsrække, er denne derfor endnu lettere at forfølge. Selv i Storbritannien, der i de sidste 40 Aar har været Hovedmarked for de kornproducerende Lande, er Overgangen fra kornudførende til kornindførende Land foregaaet i Løbet af de sidste 100 Aar. Endnu i Aarene 1760—64 udførte England i aarligt Gjennemsnit ikke mindre end ca. $\frac{3}{4}$ Mill. Quarters (ca. 1,58 Mill. Tdr.) Korn, hvoraf over Halvdelen Hvede; det følgende Tiaar var en næsten uafbrudt Række af særdeles daarlige Høstaar, der nødvendiggjorde en ikke ubetydelig Indførsel, i aarligt Gjennemsnit en Overskudsindførsel af ca. 378,000 Quarters (ca. 790,000 Tdr.), hvoraf ca. 136,000 Qu. Hvede; men endnu i 1776 var der en Overskudsudførsel af ca. 200,000 Qu. Hvede, og endnu i Tiaaret 1780—90 beroede det paa Høstens Udfald, om der kunde udføres eller maatte indføres Korn. Det er først fra det sidste Tiaar af forrige Aarhundrede, at Kornindførselen bliver at betragte som det mere regelmæssige Fænomen. Men endnu i lang Tid var det dog kun i særdeles daarlige Aar — hvoraf der netop i denne Periode indtraadte ualmindelig mange —, at Indførselen antog større Dimensioner, vel navnlig fordi Krigsforholdene i de første femten Aar af dette Aarhundrede i høj Grad tilskyndede til at bringe det mest mulige ud af selve Hjemmets Jordbund; endnu i 1808 var saaledes den hele Indførsel af Hvede kun

ca. 81,000 Qu. imod en Udførsel af ca. 77,000 Qu., saa at Overskudsindførselen knap udgjorde 4000 Qu. Men fra nu af kan den engelske Kornavl tiltrods for alle Anstrængelser langt fra holde Skridt med den stærkt tiltagende Befolkning. De Færreste have vistnok nogen ret klar Forestilling om, hvor stærk denne Tilvæxt har været i de 80 Aar siden 1801, og navnlig om, at Befolkningen i England og Wales i 1801 kun udgjorde netop $\frac{1}{3}$ af det nuværende Antal — knap udgjorde 9 Millioner! Efterstaaende Tal ville vise den enorme Udvikling, som yderligere anskueliggjøres ved en Sammenligning med Skotland og Irland, hvorhos vi tilføje Danmark:

	Engl. og W.	Skotl.	Irland.	Tils.	Danm.
	Mill.	Mill.	Mill.	Mill.	Mill.
1801:	8,892	1,608	6,801	17,301	0,925
1841:	15,914	2,620	8,196	26,730	ca. 1,293
1881:	26,110	3,734	5,159	35,013	1,969

Det vil være tilstrækkeligt at fremhæve, at England og Wales i 1801 kun havde 2 Mill. Indb. flere end Irland, medens det i 1881 havde næsten 21 Mill. flere. Det er særlig de ca. 10 Mill. Mennesker, som ere komne til siden 1841, der have maattet ernæres ved Tilførsler fra Udlandet, som derfor i denne Periode ere voxede saa enormt; endnu i Tiaaret 1818—37 var den aarlige Tilførsel i Gjennemsnit kun ca. 815,000 Qu. Hyede, medens den i 1875—80 har været ca. $14\frac{1}{2}$ Mill. Qu., og det uagtet Udbyttet pr. acre i de sidste 100 Aar er bleven forøget med ca. 38 pCt. og i de sidste 30 Aar med over 10 pCt.

Af fuldt saa stor Interesse er det dog at betragte Forholdene i Tyskland, baade fordi Tilvæxtforholdene

der komme de danske nærmere og særlig fordi Udviklingen der er foregaaet i saa nærliggende en Tid, at den har tildraget sig større Opmærksomhed, hvorhos de statistiske Data ere lettere tilgængelige. Den hele Udviklingsgang er navnlig bleven klart belyst i et af de mange Smaaskrifter, som den sidste Toldlovs Fremkomst kaldte til Live, et Skrift, der siges at skyldes den fhv. Minister Delbrück*). Forf. paaviser først, i hvilken Grad den samlede Omsætning af Korn og Mel, Indførsel og Udførsel tilsammentagne, er tiltaget i Løbet af 35 Aar: medens den i 1838—42 i aarligt Gjennemsnit kun beløb sig til lidt over 14 Mill. Ctnr., udgjorde den i Gjennemsnit af 1873—77 det Fem-Dobbelte, over 71 Mill. Ctnr. aarlig. Denne betydelige Forøgelse har for en væsentlig Del, skjønt langt fra udelukkende, sin Grund i den Omstændighed, at Tyskland i dette Tidsrum er gaaet over fra at være et kornudførende til at blive et kornindførende Land; medens det i 1838—42 aarligt Gjennemsnit havde en Merudførsel af 7,33 Mill. Ctnr., havde det i 1873—77 en aarlig Overskudsindførsel af 27,28 Mill. Ctnr. (der i 1878—80 endog er stegen til henved 32 Mill. C.) — altsaa en Forskjel af 34,61 Mill. C. Med andre Ord: medens Tyskland i førstnævnte Periode kunde udføre 27 Pd. Korn pr. Ind. af sin daværende Befolkning, maatte det i sidstnævnte indføre 65 Pd. pr. Ind. fra Udlandet. Forf. paaviser dernæst i det Enkelte, hvorledes denne Overgang successivt har fundet Sted for de forskjellige Kornsorters Vedkommende. Først slap Rugen op: medens det i

---

*) Deutschlands Getreide-Verkehr mit dem Auslande. Berlin 1879. (Freihändlerische Blätter. Hefte 1.)

de 14 Aar 1838—52 beroede paa Høstens Udfald, om der skulde blive Udførsel eller behøves Tilførsel, saaledes at det Første var Tilfældet i de otte, det Sidste i de sex Aar, har der siden 1852 regelmæssig behøvedes Tilførsel af Rug, i de 15 Aar 1853—67 kun 2 à 3 Mill. C. i aarligt Gjennemsnit, men derefter raskt voxende, 1868—72: 6, 1873—77: 15,^o, 1878—80: 18,² Mill. C. Noget længere varede det, før Tysklands egen Forsyning med Havre og Byg blev utilstrækkelig, som det vil ses af følgende Tal:

	Havre.		Byg.	
	Ovskudf. Centn.	do.-Indf. Centn.	Ovskudf. Centn.	do.-Indf. Centn.
1853—57	388,000	—	758,000	—
1858—62	—	47,000	874,000	—
1863—67	329,000	—	609,000	—
1868—72	—	215,000	—	871,000
1873—77	—	5,148,000	—	4,247,000
1878—80	—	3,199,000	—	1,906,000

Disse Tal vise klart og bestemt Udviklingens Gang og tillige den Hurtighed, hvormed Tilførslerne voxe til meget betydelige Beløb, efter at de først ere blevne nødvendige. Først i Midten af Trediverne er dette Tilfældet for Havrens, først omtrent fra 1870 for Byggets Vedkommende, og allerede 1873—77 stiger den samlede Gjennemsnitstilførsel af disse to Kornarter til næsten 10 Mill. C., et Beløb, der dog i det sidste Treaar paa Grund af særlig god Høst baade i 1878 og 1879 nedbringes til det Halve. Hveden er den Kornart, hvormed Tyskland længst har kunnet forsyne sig selv, naturligvis fordi den i Nordtyskland ligesom her i Landet kun bruges i større Omfang af de mere velstaaende Klasser; dog er ogsaa den sluppen op siden 1876, efter

at der i 1873 for første Gang havde fundet en Indførsel Sted, som oversteg Udførselen (med henved 400,000 C.); endnu i 1875 var der en Mer-Udførsel af over $1\frac{1}{2}$ Mill. C., men derefter har man i 1876—79 behøvet en stadig Tilførsel af 4—6 Mill. C., i Gjennemsnit $5\frac{1}{4}$ Mill. C. aarlig; selv i 1880 behøvedes der efter en god Hvedehøst en Tilførsel af henved 1 Mill. Centner, og Tyskland vil næppe mere træde ind i de hvedeudførende Landes Række.

Den paafaldende Hurtighed, hvormed den her berørte Udvikling er gaaet for sig, og det betydelige Omfang, som Indførselen i saa kort Tid har naaet, har selvfølgelig først og fremmest sin Grund i den ret betydelige Tilvæxt, som Befolkningen i det paagjældende Tidsrum har modtaget, idet den fra 1871—80 er tiltaget med over 4, fra 1864—80 med henved 7 Millioner; men hertil kommer endnu, at man i nogen Tid efter en stærkt voxende Maalestok har anvendt Korn til tekniske Øjemed, hvorved betydelige Kvantiteter ere blevne undtagne det umiddelbare Forbrug, samtidig med, at ikke ubetydelige Arealer ere blevne anvendte til andre Produktioner end Frembringelse af Korn. Forf. paa-viser saaledes, at der til Brændevinsbrænding og Ølbrygning nu anvendes 17 Mill. Centner Korn imod 8 Mill. i Begyndelsen af 40'ne — altsaa en Forøgelse til mere end det Dobbelte, medens Befolkningen kun er voxet med 38 pCt., og at der siden 1840 er bleven indtaget ikke mindre end 140,000 Hektarer (ca. $25 \square$ M.) til Dyrkning af Sukkerroer — en Strækning, hvorpaa der kunde være avlet $3\frac{1}{2}$ à 4 Mill. Centner Hvede —, medens der alene i Preussen, Sachsen og Thüringen med tilstødende mindre Distrikter er bleven indtaget 108,000

Hektarer (henved 20 □ M.) til Dyrkning af Kartofler til Brændevinsbrænding, foruden hvad der medgaar til Tilvirkning af Stivelse o. A. Forf. kommer derfor til det Hovedresultat, at det kun har været muligt at begrænse Tilførslerne af Korn til det ovenfor angivne Kvantum derved, at en bedre og mere intensiv Kultur har formaaet at bringe betydeligt mere ud af det givne Areal.

Med de her anførte Data for Øje har det nu sin Interesse at underkaste Forholdene i Danmark en nøjere Undersøgelse for at se, om den samme Bevægelse — hvad der paa Forhaand er al Grund til at antage — ogsaa, om end maaske mindre udpræget, foregaar her hjemme og hvor langt den i saa Fald er skreden frem. Desværre foreligger ikke i Øjeblikket de Data, som det vilde være ønskeligt at have ved Haanden til en saadan Undersøgelse; men der foreligger dog Tilstrækkeligt til at konstatere et bestemt Resultat.

Vi begynde med en Oversigt over Overskudsudførselen af uformalet og formalet Korn i hvert af Høstaarene 1864—72, «Høstaaret» regnet fra 1ste Oktbr.—30te Septbr. (Tallene, der ere afrundede til Tusinder, ere tagne fra Bureauets Qvartalsberetninger, hvor 200 Pd. Mel er regnet = 1 Td. I Virkeligheden svarer imidlertid den formalede Hvede og Rug til $\frac{1}{5}$ à $\frac{2}{5}$ mere af uformalet Korn.)

	Uformalet Korn.	Formalet Korn.	Tils.
1864—65	3,531,000 Tdr.	150,000 Tdr.	3,682,000 Tdr.
1865—66	1,816,000 —	168,000 —	1,984,000 —
1866—67	2,881,000 —	168,000 —	3,050,000 —
1867—68	2,121,000 —	233,000 —	2,355,000 —
1868—69	1,392,000 —	322,000 —	1,714,000 —
1869—70	3,147,000 —	298,000 —	3,445,000 —
1870—71	2,369,000 —	217,000 —	2,587,000 —
1871—72	3,412,000 —	279,000 —	3,691,000 —

	Uformalet Korn	Formalet Korn	Tils.
1872—73	2,316,000 Tdr.	294,000 Tdr.	2,610,000 Tdr.
1873—74	1,430,000 —	495,000 —	1,925,000 —
1874—75	1,151,000 —	520,000 —	1,671,000 —
1875—76	1,605,000 —	722,000 —	2,328,000 —
1876—77	÷ 857,000 —	721,000 —	÷ 136,000 —
1877—78	÷ 67,000 —	653,000 —	586,000 —
1878—79	1,771,000 —	558,000 —	2,329,000 —
1879—80	787,000 —	618,000 —	1,406,000 —
1880—81	1,443,000 —	549,000 —	1,993,000 —
1881—82	÷ 324,000 —	511,000 —	186,000 —

Lader man Øjet glide ned ad disse Talrækker, ville de maaske i første Øjeblik ikke frembringe noget bestemt Indtryk; dertil svinge Tallene for meget frem og tilbage. Dog vil allerede en overfladisk Betragtning af den mellemste Række give et bestemt Resultat: Udførselen af formalet Korn er i disse 18 Aar tiltaget meget betydeligt, navnlig dog fra 1870—76, idet der i de sidste Aar atter er nogen Tilbagegang. Denne er dog kun tilstede, naar man ser paa de absolute Tal; forholdsvis udgjorde nemlig Udførselen af formalet Korn en betydelig større Andel af den samlede Udførsel i 1877—82 end i 1870—76. I ethvert Tilfælde har derhos Udførselen af formalet Korn selv i 1876—82 været henved 4 Gange saa stor som i den hele Periodes Begyndelse. Dette vil med andre Ord sige, at Industrien paa selve Landbrugsomraadet er kommen til at spille en ret betydelig Rolle med Hensyn til vor Udførsel og vor Evne til at købe af Udlandet; thi det formalede Korn har jo en ikke saa lidt højere Værdi end det uformalede. Hvor stor Betydning dette har, viser sig bedst ved Betragtningen af Kalender-Aaret 1877. I dette Aar oversteg Udførselen af uformalet og formalet Korn kun Indførselen med i Alt 32,000 Tdr.; desuagtet

havde vor Overskudsudførsel af Kornvarer en Værdi af ikke mindre end 12 Mill. Kr. Medens nemlig Værdien af det indførte uformalede Korn oversteg Værdien af det udførte med 8,2 Mill. Kr., havde vi en Overskudsudførsel af formalet Korn til Værdi af 20,2 Mill. Kr. Allerede i dette ene Faktum viser sig klart den Betydning, som en Udvikling af vor Industri har for Landets hele Fremtid og navnlig for vor udenrigske Omsætning.

Naar Kalenderaaret 1877 udviser det her fremhævede Resultat, og ikke et endnu slettere, skyldes dette den Omstændighed, at det tildels omfatter Resultaterne af to Aars Høst. Den foranstaaende tabellariske Oversigt udviser nemlig — og dette er det andet Hovedpunkt, som fremgaar strax af den første Betragtning —, at Danmark alt har haft et Høstaar (1876) af en saadan Beskaffenhed, at det ikke har kunnet brødføde sig selv. Ganske vist er dette endnu enestaaende; men et Blik længere ned i Rækken viser, at Høsten i 1881 ikke har været saa meget langt fra at give det Resultat, at der Intet var til Udførsel. Og betragter man nu lidt nærmere hele den tredje Talrække, da vil man se, at medens en god Høst tidligere — i 1864, 1869 og 1871 — gav et Udførselsquantum af ca. $3\frac{1}{2}$ Mill. Td., saa har den udmærkede Høst i 1878 knap givet $2\frac{1}{3}$ Mill. Td. til Udførsel, den ligeledes særdeles gode Høst i 1880 knap 2 Mill. Tdr. Og dog er «det besaaede og beplantede Areal» fra 1866 til 1881 voxet med ikke mindre end ca. 26 □ M. eller henved 13 pCt. (fra 202 til 228 □ M.). Men Forklaringen ligger jo meget nær: Befolkningen, der i Jan. 1865 kan anslaaes til at have udgjort ca. 1,700,000 Indb., udgjorde i Febr. 1880 ca. 1,969,000, altsaa over $\frac{1}{4}$ Mill. Mennesker flere, og

er vel nu (Jan. 1883) voxet til ca. 2,020,000 — altsaa siden 1865 en Tilvæxt af ca. 320,000 Mennesker eller ikke langt fra 20 pCt. Føjes nu hertil, at Kvægholdet er tiltaget fra 1,194,000 Stkr. Hornkvæg i 1867 til 1,470,000 Stkr. i 1881, altsaa en Tilvæxt af 276,000 Stkr. eller 23 pCt., samt at Svineholdet ligeledes er voxet fra 381,000 Svin og Grise i 1866 til 527,000 i 1881, altsaa en Forøgelse af 146,000 eller 38 pCt., og endvidere, at Kreaturfodringen nu vistnok er endel mere intensiv end tidligere, — saa vil det kunne forstaas, at selv en Forøgelse af det besaaede og beplantede Areal med 13 pCt. ikke har kunnet strække til til at skaffe det samme Quantum Korn disponibelt til Udførsel som for 15—18 Aar siden. Og hertil kommer endnu, at det utvivlsomt ogsaa gjælder for Danmark, hvad der foran er paavist med Hensyn til Tyskland, at en stedse større Del af det besaaede og beplantede Areal tages i Anvendelse til andre Produktioner end Frembringelsen af de fire Sædarter, der levere Korn til Udførsel. For 1881 foreligger endnu ikke tilstrækkelige Oplysninger om Fordelingen af det besaaede Areal i det Enkelte; men medens der i 1866 anvendtes 84,9 pCt. heraf til Dyrkning af de fire Sædarter, anvendtes der i 1876 kun 82,7 pCt., og det er sandsynligt, at der for 1881 vil vise sig en lignende Fremgang for de andre Kulturer.

Lægges Alt dette sammen, saa vil man komme til det Resultat, at man ikke længer kan vente, at selv en god Høst skal give saa store Mængder Korn til Udførsel som i det foregaaende Decennium. Og vende vi nu tilbage til foranstaaende Tabel og, for at fjerne de Tilfældigheder, som knytte sig til det enkelte Aars Høst, samle Tallene til Grupper og tage Gjennemsnittet for

hvert Femaar for sig (hvorved den første Periode dog kun kommer til at omfatte 3 Aar), saa faa vi følgende Resultat af

den gennemsnitlige Overskudsudforsel af			
	Uformalet Korn.	Formalet Korn.	Tils.
1864—67:	2,743,000 Tdr.	162,000 Tdr.	2,905,000 ldr.
1867—72:	2,488,000 —	270,000 —	2,758,000 —
1872—77:	1,129,000 —	550,000 —	1,679,000 —
1877—82:	722,000 —	578,000 —	1,300,000 —

Disse Tal pege saa bestemt paa en Forandring i stadig nedadgaaende Retning, at det næppe kan skrives paa tilfældige Indflydelsers Regning, — saa meget mindre som en Betragtning af de enkelte Høstaars Beskaffenhed vil vise, at baade gode og daarlige Aar forekomme i hver enkelt Gruppe, som det vil ses af følgende Fordeling:

	Middelh.	Over Middelh.	Under Middelh.
1864—67:	—	2	1
1867—72:	2	2	1
1872—77:	1	3	1
1877—82 *):	1	2	2

---

*) Medens der om Høsten i Aarene 1875—81 foreligger Beretning om Udfaldet fra det statistiske Bureau, er der kun for Aarene 1878—81 hertil knyttet en egentlig Beretning om eller Beskrivelse af Høstens Karakter og Beskaffenhed. Det hedder da der om Høsten i 1878, at den «maa antages at have været meget tilfredsstillende, saavel med Hensyn til Kornhøsten som Høhøsten. Udbyttet af Høsten betegnes nemlig i saa godt som alle Beretningerne med Hensyn til Kvantiteten som meget rigelige og med Hensyn til Kvaliteten som meget vellykket, og saavel Avlen af Vintersæden som af Vaarsæden synes næsten overalt at have staaet over en Middelhøst.» Om Høsten 1879 hedder det, at Udfaldet «fra Landet i sin Helhed næppe har svaret til en Mid-

Selv om man vil antage, at de meget daarlige Aar 1876 og 1881 have bidraget til at bringe Gjennemsnittet for de to paagjældende Femaar noget ned under det Normale, er det dog kjendeligt, at det normale Gjennemsnit ikke vil komme stort op over det Halve af Gjennemsnittet for Perioden 1864—72, og det viser sig i hvert Fald, at en daarlig Høst nu alt bringer os betænkelig nær til det Punkt, da der intet Overskud er til Udførsel og da det i hvert Fald mere er vor Mølleindustri end vort Agerbrug, som giver Midlet til at betale vor Indførsel med.

Vende vi os nu til Betragtningen af de enkelte Kornsorter, er det kun de fire Sædarter: Hvede, Rug,

delhøst. Kvantiteten saa vel af Kornhøsten som af Høhøsten er imidlertid i de fleste Beretninger betegnet som ret tilfredsstillende, skjønt ikke saa rigelig som i Aaret 1878, men derimod er Kvaliteten baade af Kornet og af Høet i næsten alle Beretningerne bedømt at være temmelig simpel.» Om Høsten i 1880 siges det, at den «har for Kornsorternes Vedkommende i det Hele været meget tilfredsstillende, og fra alle Landets Egne er Kvaliteten af Sæden betegnet som fortrinligere, end den i mange Aar har været, hvorimod Kvantiteten af flere af Sædarterne vel ikke overalt betegnes som lige rigelig, men dog i Almindelighed maa antages at svare til et godt Middelaars Udbytte.» Om Høsten i 1881 berettes, at den «i det Hele taget kun har givet et meget utilfredsstillende Resultat, idet ikke alene Kvantiteten af de forskjellige Kornsorter har været temmelig ringe, men ogsaa Kvaliteten af de fleste Sædarter er bleven mindre heldig. For Landet i sin Helhed maa Udfaldet af Høsten antages at staa under en Middelhøst.» For Aarene 1874—77 er fulgt «Dagbladet»s aarlige Høstberetninger, hvorefter 1874 og 1877 have været et Middelaar, 1876 overvejende under og 1875 overvejende over et Middelaar. For de foregaaende Aar støtter Dommen sig til de i «Tidsskrift for Landøkonomi» afgivne Aarsberetninger.

Byg og Havre, som der er Grund til at dvæle ved; thi Udførselen af de andre Kornvarer er af saa forsvindende Betydning, at der paa disse fire Sædarter i 1864—74 kom ca. 99 pCt. af den samlede Overskudsudførsel. Men omtrent fra 1874 optræder Majs som en betydelig Indførselsgjenstand, og dette bevirker, at en særskilt Betragtning af hver af de fornævnte fire Sædarter fremviser et gunstigere Resultat, end der svarer til Virkeligheden, idet den samlede Overskudsudførsel af disse fire Sædarter er ikke ubetydeligt større end den virkelige Overskudsudførsel af samtlige Kornvarer, som det vil ses af følgende Tal:

Gjennem- snit af	Overskudsudførsel af			Indførsel af
	Samtl. Kornv.	Hvede, Rug, Havre.	Byg,	Majs.
1864—69:	2,557,000 Tdr.	2,531,000 Tdr.	—	—
1869—74:	2,852,000 —	2,824,000 —	—	—
1874—79:	1,355,000 —	1,619,000 —	—	260,000 Tdr.
1879—82:	1,195,000 —	1,700,000 —	—	472,000 —

Med andre Ord: Naar vi 1879—82 have kunnet udføre i aarligt Gjennemsnit ca. 1,700,000 Tdr. Hvede, Rug, Byg og Havre, saa skyldes dette den Omstændighed, at vi aarlig have indført over $\frac{1}{2}$ Mill. Tdr. Majs, Malt og Boghvede, og det er en Selvfølge, at Udførselen af hver enkelt Kornsort vilde være bleven betydelig ringere, dersom en saadan Indførsel ikke havde fundet Sted, uden at det er muligt at sige, hvorledes i saa Fald Nedgangen vilde stille sig for hver enkelt Kornsort.

Uagtet vi endnu langt fra ere komne til samme Punkt i Udviklingen som Tyskland, viser denne sig dog i og for sig at være ganske den samme. De Kornarter, der først true med at slippe op, ere her

ligesom der Rug og Havre, og med Hensyn til Rug staa vi alt saaledes, at det kun er ved en særdeles god Rughøst samt en betydelig Indførsel af Majs, at der bliver Tale om et Overskud til Udførsel, som det vil ses af følgende Tal:

	Overskudsudførsel af			
	uformalet Rug.	formalet Rug.	Tils.	(Indførsel af Majs.)
	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.
1864—69 i Gj. *):	186,000	56,000	242,000	—
1869—74 —:	345,000	66,000	411,000	—
1874—77 —: ÷	190,000	105,000	85,000	(191,000)
1877—78: ÷	384,000	105,000	278,000	(397,000)
1878—79: ÷	90,000	101,000	11,000	(308,000)
1879—80: ÷	167,000	115,000	52,000	(522,000)
1880—81:	688,000	95,000	783,000	(677,000)
1881—82: ÷	11,000	101,000	90,000	(217,000)
1877—82 i Gj.:	6,000	104,000	110,000	(424,000)

Det er, som det vil ses, særlig den gode Rughøst i 1880 i Forbindelse med en ekstraordinært stor Indførsel af Majs, som det skyldes, at Gjennemsnittet for de sidste fem Aar stiller sig saa betydelig bedre end for 1874—77; de fire andre Aar tilsammen give en Overskuds-Indførsel, uagtet Rughøsten ogsaa i 1878 og tildels i 1881 har været en Middelhøst. Det Tidspunkt vil saaledes næppe være fjernt, da Landet ordenligvis ikke længer kan brødføde sig med Rug.

At noget lignende gjælder om Havren, som er den Sædart, der synes at staa næst for Tour til at slippe

*) Af Hensyn til den Form, hvori mine Optegnelser fra tidligere Aar foreligge, vilde det volde uforholdsmæssig Besvær her at følge samme Periodedeling som foran; istedenfor at dele Aarene i 1864—72 i tre Femaar og et Treaar, ere de her og i det Følgende delte i to Femaar, et Treaar og et Femaar. Det sidste er derhos anført med hvert enkelt Aar.

op, vil fremgaa af den efterstaaende Oversigt over Overskudsudførselen af Havre og Byg, der fremdeles er den vigtigste Exportartikel blandt Kornvarerne:

	Havre.	Byg.
1864—69:	554,000 Tdr.	1,254,000 Tdr.
1869—74:	609,000 —	1,247,000 —
1874—77:	129,000 —	864,000 .—
1877—82:	180,000 —	1,141,000 —

Ogsaa for Havrens Vedkommende gjælder det, at det er en enkelt ualmindeligt rig Høst (i 1878), som bringer Gjennemsnittet for det sidste Femaar op over det foregaaende Treaar; karakteristisk er det, at den ligesaa store Havrehøst i 1880 kun gav et Overskud af 82,000 Tdr. og at Gjennemsnitsoverskudet for de tre sidste Aar ikke udgjør mere end ca. 40,000 Tdr. Ogsaa for Havrens og Byggets Vedkommende maa selvfølgelig den stærke Indførsel af Majs i de sidste fem Aar have in mente.

Mest konstant har Udførselen af Hvede hidtil holdt sig, nemlig stadig en Overskudsudførsel af omtr. $\frac{1}{2}$ Mill. Tdr. At det sidste Høstaar, 1881—82, udviser en Overskuds-Indførsel af 173,000 Tdr., er noget aldeles Enestaaende og forklares let deraf, at Høsten i dette Aar gav 5 à 600,000 Tdr. mindre end sædvanligt. Ellers synes Dyrkningen og Udbyttet af Hveden omtrent at have holdt Skridt med det tiltagende Forbrug, hvad der saa meget lettere har kunnet ske, som Hvedeforbruget hertillands jo kun er forholdsvis ubetydeligt for den større Del af Befolkningens Vedkommende og derfor i mindre Grad paavirkes af dennes Tilvæxt.

Overfor hele den foranstaaende Udvikling vil man nu maaske gjøre gjældende, at den hele Forandring for en væsenlig Del kun skyldes en forandret Retning i vort Landbrug, der ikke mere udfører Kornvarerne umiddelbart, men derimod har forøget sin Produktion og Udførsel af levende Kreaturer, Kjød og Fedevarer, og at man altsaa, selv om den Tid maatte komme, da vi intet Korn mere havde til Udførsel, lige fuldt maatte fastholde, at Danmark væsenlig er et landbrugende Land, selv om det ikke kan siges at være et væsenlig agerbrugende Land i dette Ords snævrere Betydning. Denne Betragtning, som til en vis Grad er fuldkomment rigtig, svækker dog ikke i nogen væsenlig Grad Betydningen af den foranstaaende Udvikling. At Udførselen af vore andre Landbrugsprodukter have naaet et i tidligere Tid ukjendt Omfang samtidig med, at Kornudførselen er begyndt at tage af, er notorisk; men et andet Spørgsmaal er det, om disse [to i modsat Retning gaaende Bevægelser svare saaledes til hinanden, at den ene kan betragtes som et Resultat af den anden, ligesom det endvidere er et Spørgsmaal, om der igjennem Stigningen paa den ene Konto er naaet til fuld Erstatning for Nedgangen paa den anden. Ved Besvarelsen af dette Spørgsmaal møde vi den Vanskelighed, at man, naar man vil samle alle de forskjellige Artikler, som der her er Tale om, til en fælles Enhed, er henvist til at angive Værdien af vor Overskuds-Udførsel af disse, og denne paavirkes af de enkelte Aars Prisforandringer, saa at den ikke giver noget fuldt paalideligt Udtryk for Bevægelsen i Udførsels-Kvantiteterne. Da Spørgsmaalet imidlertid til syvende og sidst drejer sig om, hvilke Midler vort Landbrug giver til at betale vor Indførsel

med, saa har det paa den anden Side ogsaa sin Betydning at se netop paa Værdien af vor Landbrugsudførsel.

Holde vi os altsaa til denne Maalestok, faa vi følgende Hovedresultat:

	Værdi af Overskudsudførselen af		
	lev. Kreaturer.	Fedevarer.	Tils.
	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.
1874:	39,403	38,776	78,179
1875:	40,115	33,364	73,479
1876:	40,119	31,929	72,048
1877:	44,620	22,184	66,804
1874—77 i Gjennemsnit:	41,064	31,563	72,627
1878:	40,292	18,119	58,411
1879:	41,849	16,186	58,035
1880:	51,233	21,226	72,461
1881:	49,965	19,036	69,001
1878—81 i Gjennemsnit:	45,835	18,642	64,477

Den Fremgang, som den første Kolonne udviser, bliver mere end opvejet af Tilbagegangen i den anden Kolonne, og tagne tilsammen udviser Gjennemsnittet af de to Gange fire Aar, for hvilke der foreligger en ensartet Værdiberegning, en saa stor Nedgang — over 15 pCt. —, at den næppe kan skyldes blotte Prisforandringer, hvilket ogsaa bliver saa meget usandsynligere, som der for flere af de vigtigste Udførselsartikler er en mere end tilsvarende Nedgang i Antallet, som det vil ses af følgende (afrundede) Gjennemsnitstal for

	Overskuds-Udførsel af				Oversks.- Indf. af Fedt og Ister. Mill. Pd.
	Oxer, Køer og Kalve. Stkr.	Kjød og Pølser. Mill. Pd.	Flæsk og Skinker. Mill. Pd.	Smør. Tdr.	
1874—77:	82,400	1,45	7,99	107,400	3,21
1878—81:	74,400	÷ 0,39	4,76	83,200	5,94

Overfor disse Tal staar vel en forøget Overskuds-Udførsel af Svin og Grise (214,000 Stkr. mod 181,000 Stkr.) samt af Faar og Lam (ca. 52,000 mod ca. 40,000 Stkr.); men dette formaar aabenbart langt fra at veje op imod Nedgangen paa de førstnævnte Artikler.

Derimod finde vi ganske vist paa de fleste af disse Poster i Aarene 1874--78 en tildels endog meget betydelig Fremgang imod den nærmest forudgaaende Tid. Forholdet synes altsaa at være dette, at der i Begyndelsen af 70'ne ved den forandrede Retning i vor Landbrugsproduktion er fremkommet en betydelig større Produktion — og dermed tillige Udførsel — af Kvægavls- og Mejeriprodukter; og at denne forandrede Retning har øvet Indflydelse paa Omfanget af Kornproduktionen og dermed paa Kornexporten, er vistnok meget sandsynligt. Den hele Nedgang i vor Overskudsudførsel af Kornvarer i 1872—77 tør derfor maaske næppe skrives paa den voxende Befolknings Regning. Men det synes da tillige, som om det stærke Opsving i Kvægavls- og Mejeriproduktionen alt i dette Femaar har naaet sin Kulmination, og at Fremgangen i den følgende Tid i alt Fald knapt nok har kunnet holde Skridt med den tiltagende Befolknings voxende Forbrug. Thi det er klart, at den større Befolkning ikke blot spiser mere Brød, men ogsaa mere Kjød og Smør, og der vil derfor ogsaa paa disse Produktioners Omraade kræves en stedse forøget Produktion, for at Udførselen kan forblive den samme. Den nedadgaaende Bevægelse, som vi foran have paavist for Kornudførselens Vedkommende, vil derfor efterhaanden, om end maaske i mindre Maalestok, ogsaa gjøre sig gjældende for de andre Landbrugs-Exportartiklers Vedkommende, og vi maa derfor, hvor

meget vi end anstrænge os for at bringe vort Landbrug fremad og udvikle dets Produktion, imødese en successiv Nedgang i denne vor Export, som nødvendig maa erstattes af andre Exportartikler eller andre Tjenesteydelser til Udlandet, om det skal blive muligt at holde vor Indførsel af de Varer, som vi ikke selv kunne producere og dog ikke kunne undvære, paa samme Højde som hidtil.

Vende vi nu til Slutning tilbage til det Spørgsmaal som er stillet foran hele denne Undersøgelse: hvor længe vil Danmark kunne forblive et kornudførende Land? da ville de sidst fremhævede Momenter have vist, at en ligefrem Udregning heraf ikke vel er mulig. Den Slutning, som ved første Øjekast kunde synes at ligge nær, at, naar vor Overskudsudførsel af Korn i 1874—82 er gaaet ned til omtrent det Halve af, hvad den var i det foregaaende Decennium, saa behøves der kun et Decennium til for at reducere den til Nul — den Slutning vilde i hvert Fald være forhastet. Thi den stærke Nedgang i den første Halvdel af 70'ne tør, som nys fremhævet, kun for en Del tilskrives Befolkningens Tilvæxt, idet den maa antages at hænge sammen med den forandrede Retning i vor Landbrugsproduktion. Den langt svagere Nedgang, som har fundet Sted i det sidste Femaar, kunde derfor snarere være et Udtryk for Omfanget af de Krav, som Befolkningens Tilvæxt stiller. Paa den anden Side tør det imidlertid heller ikke tabes af Sigte, at det dyrkede Areal i de sidste 15 Aar har faaet en Udvidelse, som næppe tør paaregnes at ville kunne fortsættes i samme Maalestok. At vi atter i de næste 15 Aar skulde kunne indtage halvhundrede □ Mil til Dyrkning, er lidet sandsynligt, allerede af den Grund,

at det naturligtvis fortrinsvis er de bedste og lettest opdyrkelige Arealer, som man i den forløbne Tid har tilkultiveret. Fremtiden er saaledes afhængig af flere forskellige Momenter, som vanskelig lade sig forud bestemme eller vurdere, og ethvert Forsøg paa at forudsige, hvorledes Forholdene ville stille sig om ti eller tyve Aar, maa derfor altid ledsages af forskellige Forbehold. og da fremfor Alt af det, at man selvfølgelig gaar ud fra, at den naturlige Udvikling, saaledes bl. A. Befolkningens Tilvæxt, vil udvisé de samme Forhold i de nærmeste ti eller tyve Aar, som i det nærmest foregaaende Tidsrum af samme Længde, og at i det Hele ingen absolut forstyrrende og Udviklingen afbrydende Momenter indtræde.

Spørges der nu, hvor stort Forbruget af Korn pr. Individ er her i Landet, har man i de senere Aar igjennem statistisk Bureaus Høstberetninger faaet et Middel til at danne sig en bestemt Forestilling herom. Disse Beregninger lide imidlertid af den — i sig selv mindre væsentlige — Mangel, at man i de Aar, der hengaa imellem to — hvert femte Aar foretagne — Konstatationer af det besaaede Areal's Størrelse, maa lægge det sidst konstaterede, uforandrede Areal til Grund for Beregningen, hvorved dennes Resultat navnlig i de sidste Aar af Femaarsperioden bliver for lavt. Under Forudsætning af, at Forøgelsen af det besaaede Areal er gaaet regelmæssigt og jævnt for sig fra Aar til Aar og at de fire Sædarter fremdeles indtage den samme Qvota af det besaaede Areal som i 1876, vil man for hvert enkelt Aar af Perioden 1875—81 faa nedenstaaende Høstudbytte af de fire Hoved-Sædarter; lægger man hertil Indførselen af Majs og fradrager man dernæst

den i det paagjældende Høstaar stedfindende samlede Overskudsudførsel af disse Kornarter, angiver Restbeløbet Størrelsen af Hjemmeforbruget (inkl. Saasæd).

	Beregnet				Rest til
	Høstadb. af	Indf. af	Udf. i Høst-		Hjemmeforbr.
	Hvede, Rug, Byg og Havre.	Majs.	aaret.		
	Mill. Tdr.	Tdr.	Mill. Tdr.		Mill. Tdr.
1875:	19,211	+ ca. 110,000	÷ 2,316		17,005
1876:	15,776	+ - 425,000	÷ 0,349		15,852
1877:	16,855	+ - 397,000	÷ 1,059		16,193
1878:	20,316	+ - 308,000	÷ 2,660		17,964
1879:	17,809	+ - 522,000	÷ 1,955		16,376
1880:	21,166	+ - 677,000	÷ 2,690		19,153
1881:	18,417	+ - 217,000	÷ 0,456		18,178

Ved første Øjekast synes det maaske lidt sandsynligt, at Hjemmeforbruget skulde være saa vxlende fra Aar til Aar, men naar man erindrer, at Beholdningerne fra et godt Høstaar naturlig forblive noget større, naar man venter en daarlig Høst, og bruges til at udfylde dennes Huller, samt at Begrebet «Høstaar» som Udførselsaar jo ikke aldeles nøjagtigt svarer til Tiden fra én Høst til en anden, og naar man derfor tager to og to paa hinanden følgende Aar under Et, vil man faa følgende Gjennemsnitsforbrug i hvert Toaar:

1875—76:	16,428	Mill. Tdr.
1877—78:	17,078	—
1879—80:	17,764	—
1881:	18,178	—

Disse Tal udvise snarest en forbausende Regelmæssighed: et stadigt stigende Hjemmeforbrug. Sammenholdes dette med den stadigt stigende Befolkning og tages Gjennemsnittet af denne for samme Tidsrum, bliver Forbruget

pr. Individ, naar ca. 2,100,000 Tdr. fradrages til Saa-
sæd (Udsæden i 1876):

1875—76:	7,60	Tdr.
1877—78:	7,76	—
1879—80:	7,90	—
1881:	8,09	—

Det maa ved disse Tal endnu erindres, at det Tillæg, der her er givet til disse af Bureauet for hvert Aar beregnede Høst, muligens er noget for stort, idet det besaaede Areal Størrelse i 1881 endnu ikke er nøjagtig opgjort og det ikke er umuligt, at de fire Sædarter i 1881 have indtaget en forholdsvis noget mindre Del af det besaaede Areal end i 1875. Tages Hensyn hertil, er der i og for sig intet Urimeligt i, at Forbruget, angivet pr. Individ af Befolkningen, er bleven lidt større i de senere Aar, da jo, som foran berørt, ikke blot Befolkningen, men ogsaa Besætningen af Kvæg og Svin er voxet i disse Aar og derhos det tekniske Forbrug vitterlig har været større, saaledes, for blot at nævne ét Exempel, Produktionen af Brændevin i Aarene 1880 og 1881 ca. 6 à 7 Mill. Potter (Udførselen ca. 4 à 6 Mill. P.) større end i de nærmest foregaaende Aar. De foranstaaende Tal stille det i hvert Fald udenfor al Tvivl, at det gennemsnitlige Hjemmeforbrug, angivet pr. Individ, i Gennemsnit kan sættes til $7\frac{3}{4}$ Td.

Gaar man nu ud fra, at Befolkningen her i Landet vil tiltage med det samme Antal i 1880—1900 som i 1860—80, — hvilket jo bliver en forholdsvis mindre Tilvæxt end den hidtidige, — eller med et rundt Tal ca. 360,000 Individuer, samt at Kreaturbesætningerne tiltage i samme Forhold, saa at Gennemsnitsforbruget,

beregnet pr. Individ, ikke bliver mindre, saa vil denne Tilvæxt i Befolkningen repræsentere et forøget Forbrug af Korn, der endog overstiger det Kvantum, som selv efter den bedste Høst i det sidste Tiaar har været disponibelt til Udførsel. Men selv om vi indskrænke Betragtningen til det direkte Forbrug af Hvede og Rug samt Byg (i Form af Gryn, Øl og Brændevin), som denne Befolkningstilvæxt behøver til sit rent personlige Brug, vil dette, naar det gennemsnitlige Forbrug anslaaes til ca. 3 Tdr. af disse Kornsorter*), overstige 1 Mill. Tdr. Vi maa saaledes under alle Omstændigheder være forberedte paa, at Danmark næppe vil gaa ind i det næste Aarhundrede som et kornudførende Land, og efter al Sandsynlighed vil Forholdet snarest blive dette, at Danmark ved Udgangen af det indeværende Tiaar (1880—90) allerede kun i gode Høstaar vil kunne udføre Korn og i slette Høstaar vil være nødsaget til at indføre større eller mindre Kvantiteter, medens det i næste Tiaar oftere vil komme til at indføre end til at udføre Korn. At der til den Tid skulde blive en forøget Udførsel af de øvrige Landbrugsprodukter, som kunde yde Erstatning for, at Kornet ikke længere er Udførselsgjenstand, maa efter det foran Paaviste anses

---

*) Ifølge den i 1857 nedsatte «Gagekommission»s Beregninger medgaar til en kraftig Mands Middelforbrug aarlig $\frac{1}{2}$ Td. Hvede, 2 Tdr. Rug og $1\frac{1}{2}$ Td. Byg, tils. 4 Tdr. Korn. Efter Stat. Bureaus Høstberegninger har i Aarene 1878—81 den gennemsnitlige Høst af Hvede og Rug efter Fradrag af Udførsel og Saasæd givet en Rest af henholdsvis ca. 680,000 Tdr. Hvede og ca. 3,566 Mill. Tdr. Rug til Hjemmeforbrug eller pr. Individ af den gennemsnitlige Befolkning i samme Tidsrum ca. 0,35 Tdr. Hvede og 1,84 Tdr. Rug. Som ovenfor paavist, ere Stat. Bureaus Beregninger notorisk lidt for lave.

for lidet sandsynligt; tvært imod er det sandsynligst, at den større Menneskemængde ogsaa vil behøve saa meget større Mængder af Kjød, Smør og andre Fødevarer, at ogsaa denne Udførsel vil aftage.

Det vil ikke være nødvendigt at føre denne Undersøgelse videre for at give et Svar paa det Spørgsmaal, som her paatrænger sig: Hvad saa? Hvorledes skulle vi til den Tid kunne skaffe os den nødvendige Tilførsel af Kul, Metaller, Kolonialvarer, Tømmer o. a. uundgaaelig nødvendige Artikler, som vort Land ikke kan producere eller i alt Fald ikke i tilstrækkelig Mængde? I sine store Træk ligger Svaret lige for Haanden: Det maa blive vor Industri, vor Handel og Skibsfart, som skulle skaffe de nødvendige Midler til at betale vore Indførseler med, naar vort nuværende Hoved-Betalingsmiddel, Landbrugsprodukterne, formindskes og delvis forsvinder. Det vil allerede nu kunne paavises, hvorledes vor Industri i de senere Aar har begyndt at faa en større Betydning for vor Omsætning med Udlandet — for en enkelt Industrigrens, Mølleindustriens, Vedkommende er det ovenfor særlig paavist —, hvorledes vor Udførsel af Industrigjenstande paa forskellige Punkter er i Fremvæxt, medens Indførselen af Fabrikata paa andre Punkter i alt Fald forholdsvis er aftagende, men Tallene ere endnu saa smaa, at denne Udvikling tildrager sig mindre Opmærksomhed. Forholdenes Magt vil af sig selv fremtvinge en stedse stærkere Udvikling i denne Retning; men det bliver af stor Betydning for den altid vanskelige Overgangstid, om der fra Statens og særlig Lovgivningsmagts Side i Tide bliver gjort Alt, hvad der kan gøres, for at lette denne Udvikling. At frigjøre vor Industri og Skibsfart fra tyngende Af-

gifter, at faa danske Skibe og Handlende stillede lige med andre Lande paa de vigtigste Afsætningssteder, at yde al mulig Hjælp i saa Henseende igjennem kyndige og virksomme Konsuler — det er de allerførste og simpleste Foranstaltninger, som maa træffes for at forberede den uundgaaelige Overgang fra at være et væsenlig agerbrugende til at blive et baade agerbrugende og industrielt Land, en Overgang, der staar nærmere for Døren, end de Fleste endnu synes at antage.
